

Wintervogeltelling in de gemeente Roermond

DE TOP TIEN VAN HET SEIZOEN 2005-2006

H.W.G. Heijligers & F.W. de Bruijn, NatuurBank Limburg, Godsweerderstraat 2, 6041 GH Roermond

H.J.M. Cuypers, Gemeente Roermond, Markt 31, 6041 EM Roermond

Welke vogels zijn er in de winter te zien in de tuinen in de gemeente Roermond en in welke aantallen komen ze voor?

Dat was de onderzoeksvraag van de wintervogeltelling in Roermond. Weliswaar is de kennis over vogels de laatste decennia enorm toegenomen, maar juist over de vogels uit eigen tuin en/of stad is verbazingwekkend weinig bekend.

Reden te meer om op lokaal niveau de handen uit de mouwen te steken. Ruim 100 bewoners uit Roermond, Herten, Merum en directe omgeving namen enthousiast deel aan deze wintervogeltelling (HEIJLIGERS *et al.*, 2007). Een stukje bewustwording van natuur in eigen tuin.

ROERMOND

Aandacht voor natuur maakt integraal onderdeel uit van het groen- en natuurbeleid van de gemeente Roermond. De ligging van de gemeente op de overgang van verschillende ecologische eenheden zoals het Roerdal, het Swalmdal, het Maasdal en de steilrand langs de landsgrens, met veel beschermde planten- en diersoorten schept verplichtingen, maar biedt ook kansen. In 2004 heeft de gemeenteraad besloten tot het ontwikkelen van 'stadsnatuur' als onderdeel van het beheer van het stedelijk groen met als doel: toename van de leefbaarheid en het vergroten van draagvlak voor natuurvriendelijk groenbeheer (VAN DER VELDEN & CROMBAGHS, 2003).

Daarnaast zijn de meeste natuurliefhebbers die waarnemingen doorgeven actief in het buitengebied. De gemeente Roermond wil juist actief natuurgegevens verzamelen van de stadskern, onder andere door het uitvoeren van telprojecten, zoals deze telling van wintervogels.

Een ander belangrijk doel van deze projecten is om bij bewoners de interesse voor natuur in en om de stad op te wekken. Door mensen de relatie tussen natuurwaarden en de inrichting en het beheer van tuinen en de openbare ruimte te laten ervaren, ontstaat begrip en draagvlak voor natuurvriendelijk groenbeheer. Behalve dat deze vorm van groenbeheer, waarbij zoveel mogelijk gebruik wordt gemaakt van natuurlijke processen, goed is voor de natuur is het ook een meer duurzame vorm van beheer.

GROEN IN DE GEMEENTE ROERMOND

Met haar 33 m² openbaar groen per inwoner heeft Roermond ongeveer net zoveel groen als het gemiddelde van de Nederlandse steden. Positief voor Roermond is de ecologisch strategische ligging;

de verschillende landschappelijke structuren dringen tot ver in de stad door. Hiertoe behoren het Roerdal, het Maasdal en het dal van de Maasnielderbeek. Ook kunnen natuurwaarden via de bermen van spoor- en verkeerswegen de binnenstad bereiken. Natuurlijk groenbeheer, bijvoorbeeld via begrazing met een schaapskudde, is in Roermond al reeds een gangbare manier om de natuurwaarden verder te ontwikkelen (HEIJLIGERS, 2006).

DE WINTERVOGELTELLING IN 2005-2006

Om bekendheid aan het vogeltelproject te geven, is in november 2005 een persbericht verzonden met informatie over het project en een oproep om hieraan mee te doen. Deze actie leverde ruim 100 aanmeldingen op. Eind november kregen de deelnemers een informatiepakket toegestuurd met daarin een zoekkaart (met 20 algemene vogelsoorten) en enkele waarnemingsformulieren. Op het waarnemingsformulier was ook plaats om overige vogelsoorten in te vullen. Verder konden aanvullende gegevens worden doorgegeven over de grootte van de tuin, veel of weinig bomen en struiken en een beperkt of juist weids uitzicht. Begin december is er een voorlichtingsavond georganiseerd waarbij een presentatie werd gegeven en vragen van deelnemers zijn beantwoord.

TELPERIODES

De vogeltelling was verdeeld over twee telperiodes. De eerste telperiode liep van 15 december 2005 tot en met 1 januari 2006 en de tweede van 2 januari tot 1 maart 2006.

Tijdens de eerste telperiode zijn de deelnemers gevraagd om gedurende vijf minuten een telling uit te voeren vanuit een vaste plek in eigen tuin. In deze periode mochten de deelnemers dagelijks maximaal éénmaal tellen. Door vijf minuten per dag te tellen, worden dubbeltellingen voorkomen en daardoor zijn de onderlinge resultaten beter vergelijkbaar.

De methode is te vergelijken met die van de Punt Transect Tellingen (PTT) die de vereniging SOVON Vogelonderzoek Nederland gebruikt bij de jaarlijkse wintervogeltellingen in Nederland (BOELE, 1998). Hierbij worden gedurende vijf minuten op vaste punten langs een vastgestelde route de aanwezige vogels geteld. De combinatie van gegevens over geheel Nederland geeft een goed overzicht van de wintervogels die op dat moment in ons land verblijven.

In de tweede telperiode konden de deelnemers alle waargenomen soorten en de aantallen per dag noteren. Er was geen tijdslimiet aangegeven en behalve zichtwaarnemingen waren ook geluidswaarnemingen toegestaan. Vogelwaarnemingen konden genoteerd worden van de vogels uit eigen tuin, of die van de burens, maar ook van overvliegende soorten. Deze telling verschilt duidelijk met die van de eerste telperiode en komt overeen met de werkwijze van de KNNV-tel-

	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Aantal maal waargenomen	Percentage (%)
1	Merel	<i>Turdus merula</i>	471	82,5
2	Koolmees	<i>Parus major</i>	371	65,0
3	Huisemus	<i>Passer domesticus</i>	310	54,3
4	Roodborst	<i>Erithacus rebecula</i>	288	50,4
5	Pimpelmees	<i>Parus caeruleus</i>	245	42,9
6	Heggenmus	<i>Prunella modularis</i>	209	36,6
7	Ekster	<i>Pica pica</i>	186	32,6
8	Turkse tortel	<i>Streptopelia decaocto</i>	182	31,9
9	Houtduif	<i>Columba palumbus</i>	181	31,7
10	Vink	<i>Fringilla coelebs</i>	172	30,1

TABEL1

De top tien van vogelsoorten met de hoogste trefkans tijdens het wintervogeltelproject in Roermond in telperiode I (van de 571 tellingen).

	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Aantal waargenomen exemplaren	Percentage (%)
1	Huisemus	<i>Passer domesticus</i>	2320	22,0
2	Koolmees	<i>Parus major</i>	1259	11,9
3	Merel	<i>Turdus merula</i>	1251	11,8
4	Houtduif	<i>Columba palumbus</i>	921	8,7
5	Pimpelmees	<i>Parus caeruleus</i>	626	5,9
6	Vink	<i>Fringilla coelebs</i>	496	4,7
7	Turkse tortel	<i>Streptopelia decaocto</i>	469	4,4
8	Heggenmus	<i>Prunella modularis</i>	468	4,4
9	Ekster	<i>Pica pica</i>	426	4,0
10	Roodborst	<i>Erithacus rebecula</i>	367	3,5

TABEL2

De top tien van het aantal waargenomen exemplaren vogels tijdens het wintervogeltelproject in Roermond in telperiode I (van het totaal van 10.558 getelde vogels).

ling. De KNNV heeft in nauwe samenwerking met SOVON de vogelpopulaties in Nederlandse tuinen onderzocht (VAN DIEK *et al.*, 2005).

TELLEN

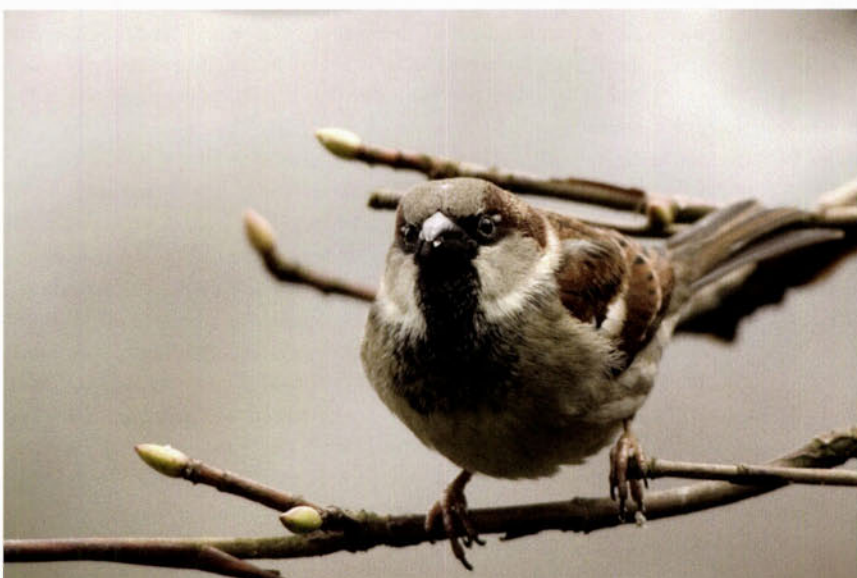
In de periode van 15 december 2005 tot 1 maart 2006 werden in totaal 1.444 tellingen verricht door 116 bewoners van de gemeente Roermond. Er werden 63 vogelsoorten genoteerd en in totaal werden er 36.689 vogels geteld. De zekerheid van de waarnemingen is niet onderzocht, daarom zijn, determinatiefouten bij soorten als Matkop (*Parus montanus*) en Glanskop (*Parus palustris*) niet uit te sluiten.

Telperiode I

Tijdens de eerste telperiode werden in 105 tuinen 46 vogelsoorten ge-

teld, verdeeld over in totaal 10.558 exemplaren. In totaal werden 571 tellingen verricht. In tabel 1 staat de top tien van de trefkans om een vogelsoort tijdens een telling aan te treffen. Zoals te verwachten, lieten Merel (*Turdus merula*) en Koolmees (*Parus major*) zich het meest zien. Landelijk is dit ook het geval (VAN DIEK *et al.*, 2005) en de gemeente Roermond vormt hierop dus geen uitzondering. Verheugend is de derde plaats voor de Huisemus (*Passer domesticus*), een vogel die inmiddels op de Nationale Rode lijst is beland vanwege de drastische teruggang in aantal (VAN BEUSEKOM *et al.*, 2005) [figuur 1]. Het voorkomen in Roermondse tuinen van Koolmees, Huisemus en Roodborst (*Erithacus rebecula*) is aanzienlijk lager dan de Merel (82,5%), maar (ruim) boven de 50%. De Pimpelmees (*Parus caeruleus*) komt voor in ruim 40% van de tuinen en Heggenmus (*Prunella modularis*), Ekster (*Pica pica*), Turkse tortel (*Streptopelia decaocto*), Houtduif (*Columba palumbus*) en Vink (*Fringilla coelebs*) komen ongeveer in één op de drie tuinen voor.

Wordt het aantal waargenomen exemplaren per vogelsoort bekeken, dan blijkt dat de top tien weliswaar uit dezelfde soorten bestaat, maar is de Huisemus beland op de eerste plek [tabel 2]. Op zich is het niet vreemd dat een groepsvogel als de Huisemus, in tuinen met hogere aantallen wordt waargenomen dan een solist als de Roodborst, die van plek vier naar plek tien zakt! Met een aandeel van 22% van het totaal aantal waargenomen exemplaren is de Huisemus een duidelijke nummer één. Het aandeel Merel en Koolmees is min of meer gelijk en bijna de helft van het aantal Huisussen.



FIGUUR1

De op de Rode lijst voorkomende Huisemus (*Passer domesticus*) doet het in de tuinen van Roermond goed; wat betreft de waargenomen aantallen kwam de soort zelfs terecht op een eerste plek (foto: H. Heijligers).

TABEL 3

De top tien van vogelsoorten met de hoogste trefkans tijdens het wintervogeltelproject in Roermond in telperiode II (van de 873 tellingen).

	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Aantal maal waargenomen	Percentage (%)
1	Merel	<i>Turdus merula</i>	787	90,1
2	Koolmees	<i>Porus major</i>	648	74,2
3	Huisemus	<i>Passer domesticus</i>	507	58,1
4	Roodborst	<i>Erithacus rebecula</i>	491	56,2
5	Pimpelmees	<i>Parus caeruleus</i>	473	54,2
6	Ekster	<i>Pico pico</i>	454	52,0
7	Turkse tortel	<i>Streptopelia decaocto</i>	444	50,9
8	Houtduif	<i>Columbo polumbus</i>	420	48,1
9	Vink	<i>Fringilla coelebs</i>	387	44,3
10	Heggenmus	<i>Prunello modularis</i>	364	41,7

TABEL 4

De top tien van het aantal waargenomen exemplaren vogels tijdens het wintervogeltelproject in Roermond in telperiode II (van het totaal van 26.131 getelde vogels).

	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Aantal waargenomen exemplaren	Percentage (%)
1	Huisemus	<i>Passer domesticus</i>	4122	15,8
2	Merel	<i>Turdus merula</i>	3111	11,9
3	Koolmees	<i>Porus major</i>	2879	11,0
4	Pimpelmees	<i>Parus caeruleus</i>	1679	6,4
5	Turkse tortel	<i>Streptopelia decaocto</i>	1538	5,9
6	Houtduif	<i>Columba palumbus</i>	1489	5,7
7	Vink	<i>Fringilla coelebs</i>	1321	5,1
8	Heggenmus	<i>Prunello modularis</i>	1186	4,5
9	Spreeuw	<i>Sturnus vulgaris</i>	1086	4,2
10	Ekster	<i>Pica pica</i>	1045	4,0

Telperiode II

De tweede telperiode omvatte tellingen uit 109 tuinen waarbij in totaal 26.131 exemplaren verdeeld over 60 soorten zijn waargenomen. In totaal werden 873 tellingen verricht. De top tien van de waargenomen vogelsoorten wijkt opvallend genoeg nauwelijks af van de top tien uit de eerste periode. Sterker nog, de eerste vijf soorten staan op dezelfde plek als in periode I. Ook het procentuele aandeel verschilt nauwelijks met de eerste telling [tabel 3]. Wordt ook hier naar de aantallen gekeken, dan is wederom de Huisemus terug op de eerste plaats [tabel 4]. De 'einzelfanger' Roodborst valt hier overigens net buiten de top tien.

ROERMOND VERSUS NEDERLAND

Sinds 2003 voert de Vereniging SOVON Vogelonderzoek Nederland jaarlijks een wintervogeltelling uit, vergelijkbaar met de methode uit de eerste telperiode van de gemeente Roermond. Landelijk staan de Koolmees en de Merel wisselend op de eerste en tweede plek, gevolgd door de Pimpelmees die al vijf seizoenen op de derde plek staat (SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, 2008). De Roermondse top twee is vergelijkbaar met de landelijke lijst, maar opvallend is de derde plek van de Huisemus die landelijk duidelijk (iets) lager scoort, en vooral op de vijfde plek te vinden is. De Pimpelmees is landelijk al jaren een top drie soort, maar komt in Roermond niet verder dan een vijfde plek. Ook een soort als de

Vink doet het landelijk duidelijk beter; daarentegen is de Heggenmus [figuur 2] duidelijk beter vertegenwoordigd in Roermond. De soort kwam in de winter van 2003/2004 niet eens voor in de landelijk top tien, maar heeft daarna permanent een achtste of tiende plek weten te veroveren. Een duidelijke reden hiervoor is niet aan te geven.

Een soort die niet voorkomt op de top tien-lijst van Roermond is de Kauw (*Corvus monedula*) [figuur 3]. Landelijk komt deze soort jaarlijks in het tweede deel van de top tien voor. Het provinciale verspreidingsbeeld laat een opvallend beeld zien, de Kauw is noordelijk van Roermond ruim verspreid, maar ten zuiden van Roermond wordt de Kauw steeds schaarser. Dit beeld sluit aan bij het grotere verspreidingsbeeld waar de soort duidelijk het talrijkst is in het laagland van Noordwest-Europa. Dit verschil komt in Limburgs verspreidingsbeeld duidelijk naar voren (HUSTINGS & VAN NOORDEN, 2006).



FIGUUR 2

De Heggenmus (*Prunella modularis*) doet het in Roermond opvallend beter dan in Nederland (foto: H. Heijligers).

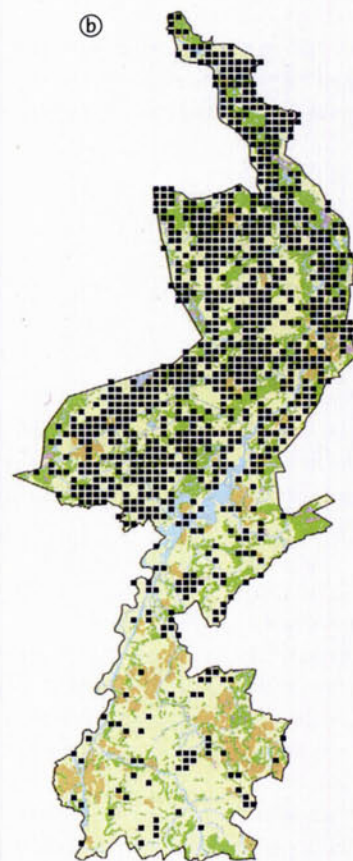


DE WINTERVOGELTELLING IN ROERMOND, EEN SUCCES ?

Het project 'Wintervogeltelling in Roermond' is ingediend voor de Stadsvogelprijs 2008 van de Vogelbescherming Nederland. Deze prijs is uitgeschreven om creatieve en innovatieve projecten voor stadsvogels meer bekendheid te geven. De Stadsvogelprijs is een onderdeel van de stadsvogelcampagne die bedoeld is om onder andere gemeenten te helpen met het vogelvriendelijk maken van de stedelijke leefomgeving. In oktober 2008 zal de winnaar bekend worden gemaakt. Het is duidelijk dat wintervogeltelling veel waarnemingen heeft opgeleverd. Mogelijk dat het project in andere steden ook opgepakt gaat worden. Er zouden ongetwijfeld interessante conclusies getrokken kunnen worden wanneer meer op deze wijze verzamelde gegevens van stedelijke gebieden in Nederland geëvalueerd worden.

FIGUUR 3

De Kouw (Corvus monedula) (a) loot een opvallend verspreidingsbeeld zien in Limburg (b), ongetwijfeld de reden dat de soort niet voorkomt in de Roermondse top tien (bron: HUSTINGS & VAN NOORDEN (2006), foto: R. Schols).



DANKWOORD

Een woord van dank aan de 116 deelnemers die zo enthousiast waren om de formulieren in te vullen en op te sturen naar de gemeente Roermond. Sef Teeuwen heeft alle gegevens digitaal verwerkt.

Summary

COUNTING BIRDS IN WINTER IN THE TOWN OF ROERMOND

The ten most common birds in the 2005-2006 season

In the winter of 2005-2006, more than 100 residents of the town of Roermond (the Netherlands) took part in a survey for which they counted birds in their gardens, using a standardised method. The three most frequently spotted bird species in Roermond were Blackbird (*Turdus merula*), Great tit (*Parus major*) and House sparrow (*Passer domesticus*). In terms of numbers of specimens, House sparrow came first, followed by Great tit and Blackbird. In comparison with nationwide surveys, House sparrow and Hedge accentor (*Prunella modularis*) are doing well in Roermond, but trends for Blue tit (*Parus caeruleus*) and Chaffinch

(*Fringilla coelebs*) are unfavourable.

A bird which is missing from the list of ten most common birds in Roermond, but does feature in the national top ten, is the Eurasian jackdaw (*Corvus monedula*), which has its main distribution in the lowlands of north-western Europe. The provincial distribution of the species in Limburg clearly reflects this pattern, as the highest density of observations has been reported for the northern half of the province.

Literatuur

- BEUSEKOM, VAN R., P. HUIGEN, F. HUSTINGS, K. DE PATER & J. THISSEN (red), 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion, Baarn.
- BOELE, A., 1998. Handleiding Punt Transect Tellingen project. Herziene uitgave 1998 t.b.v. nieuwe waarnemers. CBS & SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DIEK, VAN H., M. VAN DAMME & L. SPARRIUS, 2005. Resultaten van de Nationale tuinvogeltelling 2003-2004. Stropdasdrager verslaat kruimeldief. *Natura* (1):1-8.
- HEULIGERS, H.W.G., 2006. Begrazingsprojecten gemeente Roermond. Eindrapport monitoring 2002-2005. Stichting Natuurprojectenbureau 'De Lierelei', Roermond.
- HEULIGERS, H.W.G., F.W. DE BRUIJN & H.J.M. CUYPERS, 2007. Wintervogeltelling gemeente Roermond in 2005-2006. Gemeente Roermond, Roermond.
- HUSTINGS, F. & B. VAN NOORDEN, 2006. Kouw *Corvus monedula* ssp. In: Hustings F., J. van der Coelen, B. van Noorden, R. Schols & P. Voskamp, Avifauna van Limburg. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Roermond.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, 2008. SOVON wintervogeltellingen. 23 augustus 2008. <http://www.sovon.nl/default.asp?id=238>.
- VELDEN, VAN DER K. & B. CROMBAGHS, 2003. Natuurvisie Roermond West. Arcadis Ruimtelijke Ontwikkeling BV, 's-Hertogenbosch.